

کرامت انسانی از منظر حقوق بشر

دکتر کاوی اندیشه دکتر علی شریعتی

نگارش:

سید حجت فرجی

www.ketab.ir

سرشناسه	: فرجی، سیدحجت، ۱۳۶۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: کرامت انسانی از منظر حقوق بشر: واکاوی اندیشه دکتر علی شریعتی / نگارش سیدحجت فرجی.
مشخصات نشر	: تهران: خرسندی، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۴۶ ص.
شابک	: 978-600-114-716-6
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: شریعتی، علی، ۱۳۱۲ - ۱۳۵۶ -- دیدگاه درباره کرامت انسانی Shariati, Ali - Views on dignity
موضوع	: شریعتی، علی، ۱۳۱۲ - ۱۳۵۶ -- نقد و تفسیر Shariati, Ali - Criticism and interpretation
موضوع	: کانت، ایمانوئل، ۱۷۲۴ - ۱۸۰۴ م. -- دیدگاه درباره کرامت انسانی
موضوع	: Kant, Immanuel -- Views on dignity
موضوع	: کانت، ایمانوئل، ۱۷۲۴ - ۱۸۰۴ م. -- نقد و تفسیر
موضوع	: Kant, Immanuel, 1724 - 1804 -- Criticism and interpretation
موضوع	: کرامت انسانی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام Dignity -- Religious aspects - Islam
موضوع	: کرامت انسانی Dignity
موضوع	: حقوق بشر -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام Human rights -- Religious aspects -- Islam
موضوع	: حقوق بشر -- فلسفه Human rights -- Philosophy
رده‌بندی کنگ	: ۱۳۹۶ ق۳۶ ش/۷/۲۳۳ BP
رده‌بندی دیوئی	: ۲۹۷/۴۸
شماره کتابشناسی	: ۴۵۱/۱۴۰

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب فقهی، حقوقی و مجموعه قوانین

تهران، خیابان انقلاب - خیابان فخر رازی - خیابان لبافی‌نژاد - رسیده به خیابان دانشگاه - پلاک ۱۷۴ - واحد ۲

تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ - ۵، ۴ - ۶۶۹۷۱۰۳۴

فروشگاه شماره ۱: دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، تلفن: ۶۶۴۱۰۲۰۳

فروشگاه شماره ۲: میدان انقلاب، خ منبری جاوید (اردیبهشت)، پلاک ۲، تلفن: ۶۶۹۵۰۷۵۹ - ۶۶۷۵۵۹۱۰

فروشگاه شماره ۳: خ انقلاب، نرسیده به میدان فردوسی، کوچه شهید برنی، دانشکده حقوق دانشگاه آزاد،

طبقه زیرین (قسمت کتابفروشی): ۶۷۵۵۹۱۰

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: WWW.Khorsandypub.com

کرامت انسانی از منظر حقوق بشر
واکاوی اندیشه دکتر علی شریعتی

سید حجت فرجی

چاپ اول: ۱۳۹۶، تیراژ: ۵۰۰ جلد قیمت: ۱۲۰,۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-716-6

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۷۱۶-۶

۱۱	مقدمه
۱۱	تعریف مسئله و طرح موضوع
۱۱	اهمیت موضوع
۱۲	سئوالات تحقیق
۱۲	الف) سوالات اصلی
۱۲	ب) سوالات فرعی
۱۲	فرضیه (فرضیات) تحقیق
۱۳	سابقه پژوهش
۱۴	اهداف و کاربرد تحقیق
۱۴	جدید بودن و نوآوری تحقیق
۱۵	روش تحقیق و پژوهش
۱۵	منابع مورد استفاده
۱۵	ساختار شکلی پایان نامه
۱۷	فصل اول - ریشه‌های مذهبی - فلسفی کرامت انسانی (اسلام - ۳ امت)
۱۹	کرامت انسانی در اسلام
۱۹	کرامت ذاتی
۲۱	کرامت اکتسابی
۲۳	رویکرد حقوقی اسلام به کرامت انسانی
۲۳	الف) رویکرد برون دینی
۲۴	ب) رویکرد درون دینی
۲۶	عرفان اسلامی و کرامت انسانی
۲۸	کرامت انسانی در فلسفه
۲۸	کرامت انسانی در فلسفه کانت
۲۹	کانت و مفهوم ارزش انسان
۳۰	الف) انسان به عنوان دارنده ارزش
۳۱	ب) انسان به عنوان موضوع ارزش

- ۳۲..... کانت، خود قانون‌گذاری و برابری.....
- ۳۳..... الف) انسان خودمختار و قانون‌گذار.....
- ۳۵..... ب) تساوی در ارزش، مساوات در حقوق.....
- ۳۶..... کانت و آزادی.....
- ۳۷..... الف) انسان خود آیین و آزادی.....

فصل دوم - جایگاه کرامت انسانی در نظام هنجاری حقوق بشر..... ۳۹

- ۴۱..... کرامت انسانی مبنای حمایت از حقوق بشر.....
- ۴۱..... کرامت انسانی؛ حق یا ارزش؟.....
- ۴۵..... کرامت انسانی؛ حق اخلاقی یا قانونی؟.....
- ۴۸..... کرامت انسانی؛ ارزش یا الق با نسی؟.....
- ۴۹..... کرامت انسانی؛ ذاتی یا غیر ذاتی؟.....
- ۵۲..... کرامت انسانی؛ فردی یا گروهی؟.....
- ۵۴..... آیا حقوق بشر مبتنی بر کرامت است؟.....
- ۵۸..... کرامت انسانی مبنای حمایت از انسان آسیب‌پذیر.....
- ۵۸..... شاخصه‌های احترام به فرد.....
- ۵۸..... ۱. عزت نفس.....
- ۵۹..... ۲. حرمت نفس.....
- ۶۰..... ۳. تکریم نفس.....
- ۶۰..... حق، کرامت و انسان آسیب‌پذیر.....
- ۶۳..... گروه‌های آسیب‌پذیر و کرامت انسانی.....
- ۶۴..... مختصر مفهوم آزادی و برابری در حقوق بشر.....
- ۶۴..... آزادی.....
- ۶۷..... برابری.....

فصل سوم - آزادی در اندیشه شریعی..... ۷۳

- ۷۵..... مقدمه.....
- ۷۶..... دیدگاه شریعی درباره آزادی.....
- ۷۶..... سرزنش آزادی موجود در غرب.....
- ۸۲..... نفی لیبرال دموکراسی.....

آزادی سیاسی و دموکراسی از دیدگاه شریعی ۸۶

شریعی و دموکراسی متعهد ۹۲

ارزیابی کلی ۹۹

فصل چهارم - برابری در اندیشه شریعی ۱۰۱

مقدمه ۱۰۳

اهمیت عدالت در اندیشه شریعی ۱۰۳

مفهوم عدالت از دیدگاه شریعی ۱۰۴

تفاوت قس و عدالت ۱۰۸

عدالت به معنای عنصر نظام الهی ۱۰۹

عدالت به معنای نفی تضاد و بیض ۱۱۱

عدالت به معنای رعایت سببیت ها ۱۱۴

عدالت به معنای اعتدال ۱۱۵

دیدگاه شریعی مبنی بر انحراف مفهوم عدالت ۱۱۷

راهکار تحقق عدالت ۱۲۳

ارزیابی کلی اندیشه شریعی درباره عدالت و آزادی ۱۲۵

نتیجه گیری ۱۳۱

فهرست منابع ۱۳۷

مقدمه

تعریف مسئله و طرح موضوع

کرامت انسانی به عنوان رهره وجود آدمی و به تعبیر دیگر، انسان به ما هو انسان، مبنای حقوق بشر است. حقوق بشر در اول نیادی و ارزش‌های اساسی است که در ذات و طبیعت انسان وجود داشته و امروزه مورد شناسایی قرار گرفته است.

در تاریخ معاصر ایران، اندیشمندان بسیار در گفتار و نوشتار خود به موضوع کرامت انسانی پرداخته‌اند یکی از آنها که در اندیشه و عمل نقش ویژه‌ای در گذاری مهمی در تحولات اجتماعی - سیاسی انقلاب ایران داشته است دکتر علی شریعتی مزینانی است. در این رساله به بررسی جایگاه کرامت انسانی از منظر حقوق بشر در آراء، نظرات و آثار علمی شریعتی می‌پردازیم.

اهمیت موضوع

بررسی جایگاه کرامت انسانی در اندیشه بزرگان و متفکرین ایران به روشنی عقاید واقعی آنها در خصوص مبنای حقوق بشر می‌انجامد.

افراد زیادی در جامعه علمی - پژوهشی ایران تحت تاثیر نظرات دکتر علی شریعتی به عنوان یک روشن فکر دینی در حوزه‌های مختلف، نظریه پردازی می‌نمایند. از این رو شناخت جهت گیری‌ها و زمینه‌های فکری دکتر شریعتی در مورد کرامت انسانی و تصور واقعی و ادراک ایشان از مبانی آن از منظر حقوق بشر، می‌تواند علاوه بر روشن شدن دیدگاه‌های اصلی ایشان در این خصوص، نقش بسیار پراهمیتی در اعتلای گفتمان حقوق بشر در فضای پویای روشن فکری جامعه ایران داشته باشد.

سوالات تحقیق

در مواجهه با این پژوهش، سوالات زیر، ساختار، شالوده و زمینه ابتدایی شروع و اقدام به بررسی پژوهشگر را مهیا نموده است که پاسخ به آنها هدف اولیه و اصلی در این تحقیق دانشگاهی است:

الف) سوالات اصلی:

۱. جایگاه کرامت انسانی در اندیشه دکتر علی شریعتی کجاست؟
۲. نظر دکتر علی شریعتی در خصوص اتونومی انسان و اصل آزادی چیست؟
۳. دیدگاه دکتر علی شریعتی در مورد اصل برابری انسان‌ها چیست؟

ب) سوالات فرعی:

۱. آزادی‌های مدنی و سیاسی در اندیشه دکتر شریعتی، چگونه تبیین شده است؟
۲. نظر دکتر شریعتی در مورد تبعیض چیست؟

فرضیه (فرضیات) تحقیق

پیش از آنکه با مطالعه و بررسی منابع تحقیقاتی و تحلیل آثار، نوشته‌ها و سخنرانی‌های دکتر شریعتی، به پاسخ‌های مورد نظر در این پژوهش دست یابیم، بر اساس شناخت اولیه و مطالعه اجمالی برخی از آثار ایشان، تصور و انتظار چنین پاسخ‌هایی را خواهم داشت و این فرضیات در برداشت پیشینی از موضوع به ذهن محقق متبادر شده است:

۱. دکتر علی شریعتی به کرامت انسانی تعریف شده حقوق بشر تا حدی معتقد است.
۲. این معلم علم جامعه‌شناسی و اخلاق اجتماعی، قائل به برابری فرصت‌ها برای انسان‌هاست.
۳. تعریف ایشان از انسان: آگاهی، آزادی و آفرینندگی است.
۴. او معتقد است انسان‌ها در قبول یا رد مذهب خود، آزاد هستند.
۵. وی باور دارد که تبعیض، می‌تواند ناشی از سیاست‌های حاکمان اسلامی و تفاسیر برخی از روحانیون است و یا تسلیم در برابر اصول ظاهری و تقلید از آموزه‌های غرب است که با فرهنگ مردمان ما انطباق ندارد.

سابقه پژوهش

نویسندگان، محققان و اندیشمندان بسیاری تحت تاثیر ایشان ضمن ارائه نظرهای جدید به واکاوی آرا و نظرات دکتر شریعتی پیش از این پژوهش در عناوین دیگری و از رویکردهای متفاوت او را مورد نقد و یا تمجید قرار داده اند. به عنوان نمونه دکتر احسان شریعتی درباره کرامت انسانی و رسیدن به حقوق فردی بیان می‌دارد: در کشور ما نقد دین از درون و به قول دکتر علی شریعتی مذهب علیه مذهب، هنوز کارش به پایان نرسیده و دین اسلام این پتانسیل را دارد که از آن با نردگویی برسیم و مشکلی که هست از جنبه نظری نیست بلکه متولیان رسمی دین هستند که در میان دین و پروژه پالایش دین قرار دارند. البته در مسیحیت این امر با لوتریسم آغاز شد و به راجع رسید.

علامه محمدتقی جنتی در تفسیر خود درباره نظام حقوق بشر اسلام و غرب با بیان این ۲ قسم در تأیید اصل کرامت دانند آن علامه بر تأکید بر صراحت آیه ۷۰ سوره اسراء آیه دیگری را هم به عنوان منشأ این حکم متذکر می‌شود. منشأ این کرامت ذاتی عبارت است از رابطه بسیار مهم و با ارزش خداوندی با انسان که از آیه شریفه ۲ سوره حجر و در او (انسان) از روح خود دمیدم. استفاده می‌شود که با این تکریم بسیار با عفت او را شایسته سجده فرشتگان فرمود.

دکتر شریعتی بیان می‌کند که «مبارزه در برابر زور است. آزاد شدن انسان است: آزادی سیاسی؛ یعنی قدرت حکومت و قدرت حاکمیت آزادی برابر انتخاب فکری، انتخاب زندگیم، ابتکارم و تجلی وجودیم بند نکند، در بند نکشد، زندان نکند، حروم نکند و محکوم نداشته باشد. مبارزه انسان در برابر حکومت زور و حاکمیت تیغ - بعد رعونت - است. لیبرالیسم، دموکراسی و آزادی است؛ یعنی در برابر قدرت حاکمیت، قدرت مردم را جانشین کنیم یا برای تعدیلش به مردم تکیه بکنیم و یا مردم را به صورت نیروی دریاوریم که منشأ حکومت خودش باشد و خودش بتواند بر خودش حکومت کند».

تقی رحمانی در مقاله‌ای بیان می‌کند که شریعتی منتقد لیبرالیسم بود اما آزادی آن را می‌ستود. اما در لیبرالیسم فرصت برابری برای آزادی دست یافتنی نبود شریعتی برابری را باور داشت اما بدون آزادی، از نظر وی برابری امکان نداشت، وی کشیشان مکتب بی‌خدایی و یکسان سازی فکری را عین استبداد می‌دانست.

دکتر شریعتی با توجه به روش تحلیل خاص جامعه‌شناسی اش، در تعریف مفهوم عدالت بر مفهوم طبقه تأکیدی خاص دارد: «عدالت به معنای برابری طبقاتی، نفی استثمار فرد از فرد و طبقه از طبقه، نفی تضاد و تبعیض اقتصادی، حقوقی و اجتماعی... نیاز بزرگ کشورهای اسلامی در دنیا و جهان سوم است.» او در جای دیگری با تصریح و تأکید بیش‌تری گفته است: «عدالت، عبارت است از تکیه بر اصل برابری طبقاتی و برابری حقوق انسانی بر اساس نظامی که زیربنایش توحید است و روینایش عدل جهانی».

با توجه به تحولات سیاسی - اجتماعی ایران بعد از انقلاب اسلامی و بوجود آمدن پارادایم کلاسیک سنتی فقه اسلامی در تمام زوایای خصوصی و عمومی جامعه و تنزل فضای گفت‌وگو و روشنفکران - حوزه‌های مختلف و با توجه به نیاز جامعه علمی - دانشگاهی کشور برای انطباق و نزدیک‌سازی آراء و نظرات تعیین‌کننده نظام فقهی حاکم با ارزش‌های متعالی حقوق بشر و امکان‌سازی رفع تعارضات موجود میان فقه اسلامی و اصول حقوق بشر، ضرورت بازشناسی اندیشه‌های متفکرین و روشنفکران دین‌رود بول و تاثیرگذار جامعه از جمله دیدگاه‌های دکتر علی شریعتی بیشتر نمایان می‌شود.

اهداف و کاربرد تحقیق

۱. بررسی جایگاه کرامت انسانی از منظر حقوق بشر در اندیشه دکتر علی شریعتی.
۲. بررسی دیدگاه دکتر علی شریعتی در مورد آزادی.
۳. بررسی نظر دکتر علی شریعتی در مورد برابری.
۴. بررسی آراء دکتر علی شریعتی در خصوص عدالت اجتماعی.
۵. بررسی تاثیر بازشخوانی اندیشه دکتر علی شریعتی بر اعتلای گفت‌وگو بین بشر.

جدید بودن و نوآوری تحقیق

از آنجا که در مورد جایگاه کرامت انسانی در اندیشه دکتر علی شریعتی بویژه از منظر حقوق بشر، تحقیق یا پژوهش و رساله دانشگاهی صورت نگرفته است موضوع این رساله، مبحثی جدید در این حوزه محسوب می‌شود.

روش تحقیق و پژوهش:

روش جمع آوری به صورت تحقیق کتابخانه‌ای، اسنادی و مصاحبه خواهد بود. در تحلیل و تبیین مطالب از روش تحلیل محتوا استفاده خواهد شد.

استفاده‌کنندگان مستقیم از نتیجه تحقیق:

این رساله می‌تواند مورد استفاده جامعه دانشگاهی کشور، محققین و پژوهشگران حقوق بشر و علوم انسانی قرار بگیرد.

منابع مورد استفاده

در این تحقیق برای تبیین مفهوم کرامت انسانی و مولفه‌های آن از منابع داخلی و خارجی و برای بررسی اندیشه‌های دکتر علی شریعتی بیشتر از منابع داخلی و آثار ایشان استفاده شده است.

ساختار شکلی پایان نامه

این پایان نامه از چهار فصل تشکیل شده است که فصل‌های اول و دوم آن در تبیین مفهوم کرامت انسانی است که با محوریت دین اسلام، اندیشه‌های اومانیستی کانت و اسناد بین‌المللی حقوق بشر به تعریف و بیان مصادیق و مولفه‌های اصلی کرامت انسانی در گفتمان حقوق بشر و سیر تاریخی آن می‌پردازد. فصل سوم این پژوهش اختصاصاً به بررسی مولفه اول کرامت انسانی یعنی آزادی در اندیشه دکتر علی شریعتی دارد و فصل چهارم به بررسی مولفه دوم، برابری و عدالت در آراء و نظرات ایشان مربوط می‌شود.